

Secularisering - een zegen voor de kerken

(Wibren van der Burg, voorzitter Commissie tot de Zaken der Remonstrantse Broederschap, Jaarrede voor Algemene Vergadering van Bestuur der Remonstrantse Broederschap, 14 juni 2003)

Precies 75 jaar geleden publiceerde de remonstrantse theoloog G.J. Heering het boek *De zondeval van het Christendom*. Met de titel verwees hij naar de vierde eeuw na Christus toen het christendom onder Constantijn de Grote staatsgodsdienst werd.

In korte tijd veranderde de uiterst kritische houding tegenover de staat en vooral tegenover geweld in een nauwe band met de staat en een rechtvaardiging van de oorlog.

Sindsdien waren christendom en de westerse staten sterk verbonden. Oorlog werd voor christenen een gangbaar middel van staatspolitiek waartoe met regelmaat werd overgegaan - ook met een beroep op christelijke waarden - zoals we rond Irak weer hebben gezien.

In de afgelopen decennia is in Nederland de maatschappelijke rol van de kerken veranderd. Veel mensen verlieten de kerken. De maatschappelijke en politieke macht en invloed van de kerken en van christelijke organisaties werd geringer. Dit seculariseringsproces vond in de twee paarse kabinetten een symbolische bevestiging.

Vanuit kerkelijke hoek wordt deze secularisering doorgaans betreurd; onlangs nog door kardinaal Simonis die (in Volzin) klaagde dat katholieke politici te weinig naar hem luisterden. Ik deel die klaagzangen niet. Secularisering is juist goed voor de staat. De overheid dient los te staan van de kerkelijke macht; in een pluralistische samenleving past geen staatskeuze voor bepaalde geloofsovertuigingen. Met humanistische denkers als Paul Cliteur en August Hans den Boef pleit ik voor een consequente secularisering van de staat. In de nieuwe Europese Grondwet past, anders dan het Vaticaan wil, geen verwijzing naar christelijke of andere levensbeschouwelijke uitgangspunten.

Belangrijker is dat secularisering ook een zegen is voor de kerken. Ook al kunnen en willen we niet terug naar de periode van voor de zondeval - Heering's boek is een nog steeds actuele waarschuwing voor de ontarding van het christendom zodra het verbonden wordt met staatsmacht. De thans optredende ontkoppeling geeft de kerken en het christendom juist nieuwe mogelijkheden, maar stelt ook nieuwe eisen.

In een seculiere samenleving zijn de kerken niet meer verbonden met macht. Hun bijdrage wordt op basis van de inhoud beoordeeld. Er wordt niet meer naar de kerken geluisterd omdat zij een grote achterban hebben of gezag over hun leden, maar omdat (en voorzover!) zij een inhoudelijke bijdrage leveren die in het debat gehoord moet worden. Maatschappelijke activiteiten van de kerken verdienen steun voorzover ze een waardevolle bijdrage leveren aan de samenleving, bijvoorbeeld in de opvang van vreemdelingen. Ook in een seculiere samenleving kunnen de kerken een belangrijke rol spelen, maar dan wel dankzij de kwaliteit van hun werk.

Geen privatisering van de godsdienst

Secularisering van de staat moet niet verward worden met privatisering van de godsdienst. Dat de staat niet institutioneel verbonden is met een bepaalde godsdienst is iets anders dan dat de godsdienst alleen nog maar privé-zaak is. Hier gaan Cliteur en Den Boef die de godsdienst geheel willen verwijderen uit het publieke domein en de godsdienstvrijheid overbodig achten, dan ook veel te ver. Godsdienst is meer dan de zorg voor het eigen zielenheil, en het gaat verder dan de godsdienstoefening op zondag, zaterdag of vrijdag. Een kerk is meer dan een vereniging van individuen, het is een geloofsgemeenschap.

Een kerk die geworteld is in het evangelie en God wil eren en dienen heeft een opdracht in de wereld. De remonstranten hebben die opdracht altijd langs twee wegen vormgegeven. Ze hebben een grote nadruk gelegd op de individuele verantwoordelijkheid van

de gelovigen, maar daarnaast heeft de geloofsgemeenschap ook een eigen verantwoordelijkheid. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de gangbare remonstrantse formulering voor de uitzending aan het eind van de eredienst Aanvaardend wij onze verantwoordelijkheid voor onze geloofsgemeenschap, haar taak in de wereld en haar noden $\cong$.

Dat betekent dat ook naar vrijzinnig inzicht godsdienst niet geprivatiseerd kan worden en uit de publieke ruimte verbannen. Ook in een seculiere samenleving hebben kerken een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Maar door de secularisering is hun rol niet vanzelfsprekend meer; dat stelt hoge eisen aan de kwaliteit van hun werk.

Kwaliteit

In mijn eerste jaar als voorzitter ben ik onder de indruk geraakt van de vitaliteit van de gemeenten - ook van de kleinere - en van de geweldige inzet en betrokkenheid van onze leden en vrienden. De bezoeken aan de gemeenten geven mij telkens weer veel inspiratie en hoop voor de toekomst. Hoe klein we ook zijn, we hebben gelukkig veel te bieden. Maar natuurlijk ontkomen we er niet aan om kritisch na te gaan of we wel op alle terreinen de kwaliteit leveren die deze tijd van ons vraagt.

Een eerste vereiste is natuurlijk dat kerken duidelijk herkenbaar en vindbaar zijn. Rond de gezamenlijke herkenbaarheid en vindbaarheid van de vrijzinnige kerken is het afgelopen jaar veel gebeurd, met initiatieven als Zinweb en de succesvolle gezamenlijke Beraadingsdag. De sterk verbeterde onderlinge verhoudingen tussen de kleine kerken geeft vertrouwen dat we ook in de toekomst meer gezamenlijk kunnen optrekken en dus beter herkenbaar kunnen zijn. De herziening van onze eigen huisstijl en van de remonstrantse website zijn in volle gang, hopelijk kunnen beide nog dit kalenderjaar worden afgerond.

De inhoudelijke kwaliteit van ons werk moet allereerst tot uitdrukking komen in eredienst en pastoraat. In een tijd waarin overall professionalisering wordt geëist, dienen de kerkdiensten kwalitatief hoogwaardig te zijn, met een eigentijdse en spirituele liturgie en een theologisch verantwoorde overweging. Ook in het pastoraat is kwaliteit vereist. Daarom wordt hard gewerkt aan een betere toerusting van zowel vrijwilligers als professionals, ik noem de opleiding en nascholing van pastores, de werkdag liturgie en de in het beleidsplan genoemde activiteiten rond oefening van spiritualiteit.

Die kwaliteit is ook van belang wanneer kerken zich richten op maatschappelijke vragen. Vandaag zal ik voor de afwisseling eens niet ingaan op de ethische bezinning - daarover heeft u in *AdRem* al het nodige kunnen lezen. Soms gaat de maatschappelijke taak van de kerken verder dan interne bezinning en moeten ze ook daadwerkelijk stelling nemen, in woord en vooral in daad. Dat is niet altijd eenvoudig; de discussie rond Irak was daarvan een voorbeeld. Maar we kunnen soms er niet aan ontkomen iets naar voren te brengen wat in het publieke debat onvoldoende gehoord wordt. We hebben de plicht om op te komen voor de armen en de vreemdelingen, de weduwen en de wezen, hier en elders in de wereld. Daarom hebben we ons het afgelopen jaar bezonnen op het spreken van de kerk - in deze dynamische tijd kunnen we niet meer volstaan met de klassieke terughoudendheid. In dat licht hebben de voorzitter, de algemeen secretaris en andere remonstranten ook op tv, op de radio en in de gedrukte media bijdragen geleverd aan het publieke debat.

Belangrijker nog is de praktische diaconale taak. Voor mij is het wezenlijk dat een christelijke geloofsgemeenschap praktisch werkzaam is in de samenleving, dat we aan diaconaat doen - dichtbij en veraf. Natuurlijk ligt de primaire verantwoordelijkheid bij de individuele kerkleden. Maar we kunnen de maatschappelijke taak van de kerken niet daartoe reduceren; ook de kerken als geheel hebben een opdracht. Zelfs van atheïsten krijgen we te horen dat onze bijdrage aan praktische ondersteuning van armen en vreemdelingen - helaas - onmisbaar is in de huidige samenleving. Dat maakt ons soms tot lastige gesprekspartners voor de overheid; juist onze praktische inzet maakt het voor de overheid moeilijk de kritiek op het

beleid zonder meer naast zich neer te leggen. Willen we werkelijk waarmaken dat we God eren en dienen, dan kunnen we niet anders dan dat ook in praktische activiteiten en soms in kritiek op de overheid tot uitdrukking brengen.

In het afgelopen jaar is in veel gemeenten naar aanleiding van de 2 % regeling intensief gesproken over de diaconale taak rond ontwikkelingsvraagstukken. Een dergelijke bezinning, zoals ook die in het ochtendgedeelte, is uitermate waardevol, omdat alleen daardoor het diaconaal besef levend blijft en op eigentijdse wijze gestalte kan krijgen. Vanmiddag gaan we hierover een besluit nemen; maar uitgangspunt zal daarbij mijns inziens moeten zijn dat de diaconale taak als zodanig niet ter discussie staat; de vraag is hoe we daaraan het beste gestalte kunnen geven in de huidige samenleving.

Ik rond af. In een seculiere samenleving is het behoren tot een kerk geen automatisme meer. Daardoor kunnen mensen bewuster kiezen. Dat geeft mogelijkheden voor de remonstranten, want van oudsher zijn veel van onze leden van buiten afkomstig - ik ben er zelf een voorbeeld van. De remonstranten hebben een herkenbaar, eigentijds verhaal, dat het waard is om doorgegeven te worden. Laten we zorgen dat we in liturgie en spiritualiteit, in jeugdwerk en maatschappelijk optreden, in diaconaat en pastoraat de kwaliteit leveren die deze tijd van ons vraagt. Dan heb ik er alle vertrouwen in dat we een periode van nieuwe bloei tegemoet gaan.